

42. Havdhems kyrka.

Pl. 16.

Litteratur: L 1782, S 155. C. Linnæus, *Iter Gotlandicum* (hs i Linnean Soc., London), s. 386, Öländska och Gothländska resa 1741 (1745), s. 274; G. Wallin, *Analecta Gothlandica* I, s. 641 (Linnæus); C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1799 (F m 57: 6), s. 85; N. J. Ekdahl, *Resa på Gotland* 1826 (ATA), s. 11; *Kyrkoinventarium* 1830 (ATA); J. G. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 152; H. Pipping, *Om runinskrifterna på de nyfunna Andre-stenarna* (1901), s. 24; *Meddelande från Pastorsämbetet i Havdhem till Riksantikvarien* 1922 (ATA); O. v. Friesen, *Anteckningar* 1923 (UUB).

Äldre avbildningar: Hilfeling, teckning (F m 57: 7 tab. 24; även i Liljegren, *Fullständig Bautil*: L 1782); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1923 (ATA).

Runristad gravhäll. Den ligger i kyrkgolvet innanför altarskranket, omedelbart N om altaret. Röd kalksten. Längd 1,82 m, bredd 1,05 m.

Inskriften börjar upptill t. v. och följer sedan stenens övre kortsida och högra långsida nedåt. Stenen är möjligen stympad nedtill, och inskriften kan sålunda här ha haft en fortsättning, som har gått förlorad. Ingen ristning förekommer innanför runbanden, på stenens mittyta. Inskriften är delvis väl bevarad, delvis ganska hårt sliten och skadad genom tramp. I stort sett kan den dock betecknas som lättläst och tydlig.

Gravhällen låg ännu under 1700-talet på kyrkogården. Det uppger redan Linnæus. — Hilfeling omtalar först G 43 och fortsätter: »Och på en annan som endast var ristad på ena Tvärsidan och nästföljande ena långsidan»; varefter inskriften återgives. Och i Atlas till resejournalen under Tab. 24: »Denne låg på samma Kyrkogård, men söder om Kyrkan; var af Stenmåssa öfvervuxen at Runorna ej syntes, men efter afslipningen läselig.» — Ekdahl: »Sunnan om kyrkan på en grafsten.» — L 1782: »på kyrkogården». — I *Kyrkoinventarium* 1830 omtalas icke, var de båda oläsliga runstenarna funnos. — Carl Säve har som vanligt ingen uppgift om platsen. När stenen har blivit inflyttad från kyrkogården, är sålunda okänt. — O. v. Friesen 1923: »Omedelbart norr om altaret i golfvet.»

Inskrift (med runorna inom [] supplerade efter äldre läsningar):

✱ **kaṭrin : vestir : gārḍum : li[t] : gi[ā]ra : tinna : stain : yvir : sina : modur : butuiu :**
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

si - [t]rihks : ...
 55 60

»Katrín i Västergårda lät göra denna sten över sin moder Botvi, Sigtryggs ...»

Till läsningen: Bistaven i 2 **a** skymtar mycket svagt. Övriga runor i namnet äro tydliga. 6 **v** är tydligt stunget. Nedre delen av 7–8 **es** vittrad; men 7 **e** är säkert stunget. 12 **g** och 14 **d** äro säkert stungna; nedre delen av 14 **d** är dock förstörd. Binderunan 13 **ar** är säker (icke **or**). Ovanför **a**-bistaven och parallellt med denna en naturlig fördjupning. 14–16 **dum** äro nötta men skymta tydligt vid sidobelysning. Inga bistavar på 17 **l** och 19 **t**. 20 **g** är tydligt stunget. 22 **r** tydligt; kan ha varit en binderuna **ar**, men fullt säkra spår av **a**-bistaven finnas ej. 24 **a** står utanför ramlinjen. Det följande är bättre bevarat. 34 **y** och 35 **v** äro tydligt stungna. Namnet 47–51 **butuiu** är säkert. Efter 53 **i** en skada, varigenom minst två runor ha gått förlorade. kanske har här stått ett **h** av samma breda form som 58 **h**? 56–57 **ri** och 59–60 **ks** äro fullt säkra. R. 58 är ett brett ✱, liknande lat. X.

Linnæus: + **kaṭrin : vestik : gr̄tus · sit : gir : tinna : stain : uvir : sina : moṑur · btuiu : sinihks**. — Hilfeling: + **kaṭrin : festir : gati : giara : tinna : stain : yfir : sina : modur : butuiu : sitrihgs :**. — Ekdahl: + **kaṭrin : vestir : kārta : lit : kira : tinna : stain : uvir : sina : modur : bytuiu : si . . rihks :**. L 1782 uppger som källa (utom Hilfeling och Ekdahl) även J. H. Wallman; någon teckning av denne finns emellertid icke bevarad i ATA. L 1782 (med normaliserad beteckning): + **katrin : vestir : korta : lit : kira : tinna : stain : yvir : sina : modur : butuiu : si[ht]rihks :**. — C. Säve: + **katrin : vestir : gortum : lit : kira : tinna : stain : yvir : sina : moṑur : butuiu : si . . rihks :**. Säve anmärker om formen **gortum** *Gorṑum*: »en å en Gotl. runsten högst ovanlig form för **garṑum**.» Läsningen är emellertid knappast riktig.

Om kvinnonamnet *Katrin* och mansnamnet *Sigtrygg* se G 29. Kvinnonamnet *Botvi* förekommer också i inskriften på en spännbuckla, G 58; möjligen har det också funnits på gravhällarna G 55 och G 60. I de av G. Lindström samlade latinska inskrifterna möter det flera gånger: nr 1 Alva, 31 Bunge, 152 Martebo, 181 Stenkyrka (?), 220 Viklau, 304 Visby. Andra kvinnonamn på -vi äro *Hallvi* (se G 4), *Rupvi* (se G 13), *Liknvi* (se G 114) och *Hailvi* (se G 136). — Om växlingen *Bot-* : *But-* i forngutniska personnamn se H. Gustavson, *Gutamålet* I (1940), s. 193.

Något ortnamn motsvarande 6-16 **vestir** : **gardum** finns icke nu för tiden i Havdhem eller dess närmaste grannskap. Gårdar med detta namn finnas åtminstone numera endast i Gotlands allra sydligaste socknar: Sundre, Vamlingbo och Fide. Möjligen hörde *Katrin* genom sitt giftermål hemma i någon av dessa gårdar; hon har då låtit lägga en gravhäll med runinskrift över sin moder *Botvi* på kyrkogården i dennas hemsocken Havdhem. Det är sålunda sannolikt alldeles samma situation, som vi lära känna genom inskriften på en gravhäll i grannsocknen Grötlingbo (G 35): En kvinna, också hon med namnet *Katrin*, hustru till *Johan* i Sundre, har låtit göra gravhällen över sin moder på kyrkogården i hennes hemsocken Grötlingbo. — Om Västergårda i Sundre se G 3.

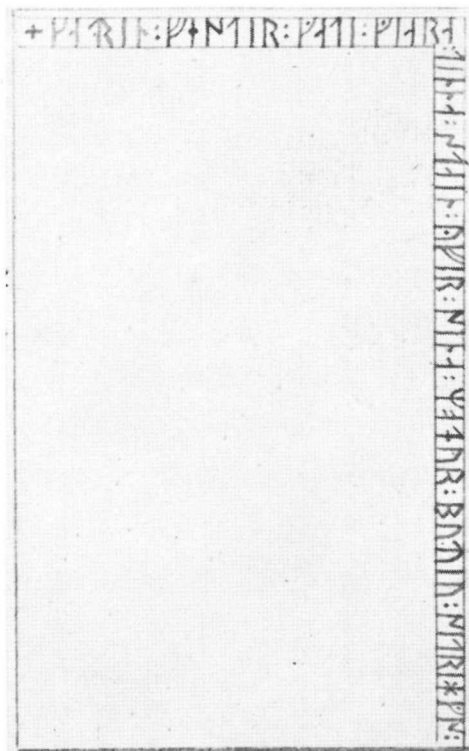


Fig. 40. G 42. Havdhems kyrka. Efter teckning av C. G. Hilfeling.

43. Havdhems kyrka.

Pl. 16.

Litteratur: L 1783, S 156. C. Linnæus, *Iter Gotlandicum* (hs i Linnean Soc., London), s. 386, *Öländska och Gothländska resa* 1741 (1745), s. 274; G. Wallin, *Analecta Gothlandica* I, s. 641 (Linnæus); C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1799 (F m 57: 6), s. 85; *Kyrkoinventarium* 1830 (ATA); *Meddelande från Pastorsämbetet i Havdhem till Riksantikvarien* 1922; O. v. Friesen, *Anteckningar* 1923 (UUB).

Äldre avbildningar: Hilfeling, teckning (F m 57: 7 tab. 24; återgiven i Liljegren, *Fullständig Bautil*: L 1783); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1923 (ATA).

Två fragment av en runristad gravhäll. De stå numera (sedan omkring 1940) i tornkammaren i kyrkans sydvästra hörn, lutade mot väggen. De båda fragmenten ha år 1954 blivit sammanfogade med varandra.

Grov kalksten. Hällen är stympad. Övre delen med själva korset på mittytan är borta. Kvar finnas två större stycken jämte ett mindre. Båda styckena tillsammans ge en längd av 1,26 m; största bredd 0,92 m. Formen är trapetsoid.

Tidigare ha fragmenten funnits på kyrkogården. Det uppger redan Linnæus. — Hilfeling: »Dessa Fragmenta af en Runsten funnos på Habdums kyrkogård på Norra Sidan af Chor-Byggnaden.» — Enligt pastorsämbetets meddelande 1922 var den andra runstenen vid Havdhems kyrka [d. v. s. G 43] sönderfallen i en större och två mindre delar, »uppställd utanför kyrkan norr om absiden». v. Friesen 1923: »stående mot norra kormuren utantill». Tydligt ha fragmenten funnits på denna plats åtminstone sedan slutet av 1700-talet. Ursprungligen har hällen, medan den ännu var hel, legat på en grav på kyrkogården.

Ristningen är huggen med breda och djupa linjer. Ytan är vid kanterna mycket skadad, och endast några grupper av runor äro bevarade och läsliga. Redan Hilfeling antecknar, att »runorna voro stora och